

3. Dossier

De tewerkstelling van de Brusselse vrouwen: overzicht van de genderongelijkheden⁹

Hoewel de vrouwelijke activiteit in België voortdurend toeneemt, moeten we toch noodgedwongen vaststellen dat de professionele ongelijkheden tussen vrouwen en mannen aanhouden.

Op lange termijn hebben de vrouwen meer dan de mannen profijt getrokken van de banenschepping in de tertiaire sector, de kleinhandel en de non-profit sector. Hun opleidingsniveau overtrof dat van de mannen, ook al leggen zij zich toe op minder gewaardeerde richtingen. Op kortere termijn trof de periode van economische crisis die op het einde van de zomer van 2008 begon vooral de sectoren met een hoge graad van mannelijke arbeidskrachten (met name de industrie en de bouw).

Het verschijnsel dat uit deze vaststellingen voortvloeit, zoals het feit dat de werkloosheidsniveaus van mannen en vrouwen de neiging hebben om samen te komen,

mag evenwel geen illusies creëren. De werkgelegenheidsvoorwaarden, met name in termen van toegang tot de arbeidsmarkt van de werknemers, lonen, statuten, verantwoordelijkheden of ook nog deeltijdse arbeid blijven verregaand nadelig voor vrouwen. Bijgevolg zijn zij in ruimere mate dan mannen blootgesteld aan armoederisico's.

Daarom heeft het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid de omvang bestudeerd van de ongelijkheden in het Brussels Gewest, de evolutie ervan en de nieuwe vormen die zij aannemen. Deze synthese behandelt transversaal verschillende dimensies die verband houden met de tewerkstelling en de werkloosheid van de Brusselse vrouwen: weerslag van de kinderen op hun werkzaamheidsgraad, moeilijkheden van de eenoudergezinnen, horizontale en verticale segregaties¹⁰, kwaliteit van de betrekking ...

3.1. Een grotere ondertewerkstelling¹¹ bij de vrouwen

De werkloosheidsgraad geeft niet de volledige ondertewerkstelling weer omdat een aanzienlijke bevolkingsgroep noch is tewerkgesteld, noch werkloos is, maar zich in zogenaamde inactieve categorieën bevindt, dat wil zeggen in situaties waarin zij zich uit de arbeidsmarkt heeft teruggetrokken. De ondertewerkstelling omvat bijgevolg gevarieerde situaties en treft vooral de vrouwen.

Het betreft situaties waarin de personen worden geïnventariseerd in categorieën die niet onder de officiële werkloosheidscategorieën vallen, zoals bijvoorbeeld: de werknemers met thematisch verlof¹² of met tijdskrediet, de werklozen die van controle zijn vrijgesteld om hun studies te hervatten of wegens sociale of familiale redenen ...

Aangezien vrouwen zich in grotere mate dan mannen in die zogenaamde inactieve categorieën bevinden, is het verschil tussen de werkzaamheidsgraad¹³ van vrouwen en mannen (14,5 punten verschil in Brussel) groter dan het verschil tussen hun respectieve werkloosheidsgraad (2,4 punten).

TABEL 4 : Administratieve werkloosheidsgraad (2009) et werkgelegenheidsgraad (2008) in de drie gewesten

	Brussels Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	België
Administratieve werkloosheidsgraad				
Vrouwen	21,5	7,3	18,0	12,0
Mannen	19,1	6,6	14,4	10,3
Totaal	20,2	6,9	16,0	11,1
Variatie (in % punten)	2,4	0,7	3,6	1,7
Werkgelegenheidsgraad				
Vrouwen	48,4	60,8	50,4	56,2
Mannen	62,9	72,0	64,0	68,6
Totaal	55,6	66,5	57,2	62,4
Variatie (in % punten)	-14,5	-11,2	-13,6	-12,4

Bron: NBB, ACTIRIS, VDAB, FOREM, FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Observatorium

⁹ Deze studie werd gemaakt door het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid. De tekst bindt enkel de auteurs van het artikel.

¹⁰ / ¹¹ Zie glossarium.

¹² Het thematische verlof maakt het mogelijk om doelgericht het hoofd te bieden aan precieze situaties, zoals de geboorte of de adoptie van een kind (ouderschapsverlof), de palliatieve zorg voor een persoon of zorg voor een gezinslid dat zwaar ziek is. Het geeft recht op onderbrekingstoelagen die door de RVA worden toegekend.

¹³ Zie glossarium.

Deze ongelijkheden op het vlak van de tewerkstelling treden op een meer uitgesproken manier bepaalde categorieën

van vrouwen, namelijk vooral laaggeschoolden, moeders en vrouwen van buitenlandse nationaliteit of herkomst.

• Hoe hoger het behaalde diploma, hoe kleiner de ongelijkheden inzake tewerkstelling

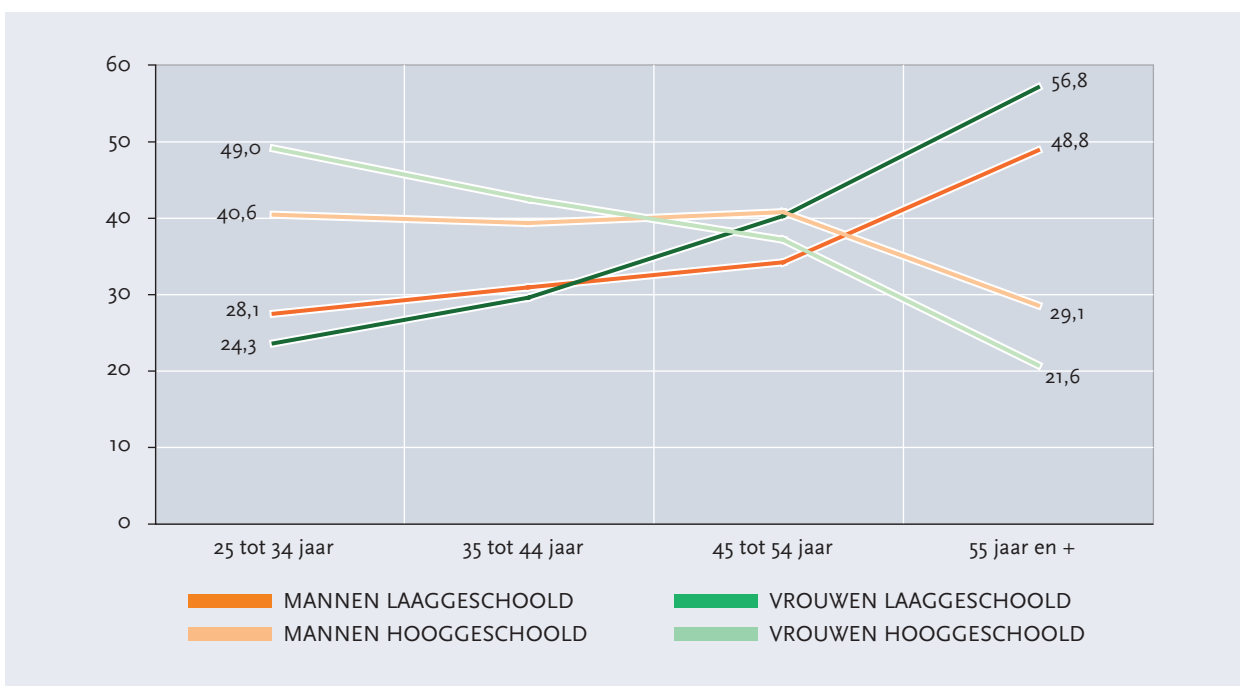
Globaal genomen is de werkzaamheidsgraad van de vrouwen lager dan die van de mannen. Hoewel de werkzaamheidsgraad van de laaggeschoolde vrouwen heel wat lager is dan die van de mannen, is de genderkloof¹⁴ bij de hooggeschoolden kleiner. In Brussel heeft iets meer dan één laaggeschoolde vrouw op vier een baan, tegenover drie vierde van de hooggeschoolde vrouwen. Hoewel deze contrastrijke situatie ook van toepassing is op de mannen, is het verschil bij hen niettemin beperkter. De genderkloof in de werkzaamheidsgraad is dus duidelijk hoger bij de laaggeschoolde vrouwen dan bij de hooggeschoolde vrouwen.

De vaststelling van een geringe werkzaamheidsgraad voor de laaggeschoolde vrouwen is des te onrustwekkender

wanneer men weet dat het Brussels Gewest wordt gekenmerkt door een heel contrastrijke structuur in de kwalificatieniveaus van zijn arbeidskrachten. Brussel telt gelijktijdig het grootste aandeel hooggeschoolde vrouwen, maar eveneens een groot aandeel laaggeschoolde vrouwen. Deze situatie wordt algemeen waargenomen, maar ook bij de jongeren.

Ondanks de globale toename van het studieniveau bij de vrouwen telt het Brussels Gewest het hoogste aandeel laaggeschoolde jonge vrouwen van het land. In 2008 beschikte één Brusselse vrouw op vier tussen 25 en 34 jaar niet over een diploma van het hoger secundair onderwijs, tegenover 11 % in het Vlaamse Gewest en 16 % in het Waalse Gewest.

GRAFIEK 28 : Deel van de Brusselaars dat laag- of hooggeschoold is volgens leeftijdsklasse en geslacht in 2008

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Observatorium

Grafiek 28 toont trouwens aan dat de verhoging van het opleidingsniveau van de jonge generaties groter is bij de vrouwen dan bij de mannen. Zo heeft 49 % van de vrouwen tussen 25 en 34 jaar een diploma hoger onderwijs,

terwijl dat percentage voor de vrouwen van meer dan 55 jaar slechts 22 % bedraagt. Bij de mannen bedragen deze percentages respectievelijk 41 % en 29 %.

¹⁴ Zie glossarium.

TABEL 5 : Werkgelegenheidsgraad in de drie gewesten volgens studieniveau (2008)

	Brussels Gewest	Vlaams Gewest	Waals Gewest	België
Laaggeschoold				
Vrouwen	27,1	34,3	27,2	31,0
Mannen	44,7	51,2	44,6	48,1
Totaal	36,1	42,9	36,1	39,7
Variatie (in % punten)	-17,5	-16,9	-17,4	-17,1
Middengeschoold				
Vrouwen	43,4	64,3	53,1	59,0
Mannen	63,4	77,8	70,0	74,3
Totaal	53,3	71,4	61,8	67,0
Variatie (in % punten)	-20,0	-13,6	-16,9	-15,3
Hooggeschoold				
Vrouwen	73,7	82,8	77,5	80,1
Mannen	83,2	87,4	85,4	86,3
Totaal	78,3	85,0	81,1	83,0
Variatie (in % punten)	-9,5	-4,6	-13,6	-12,4

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK), berekeningen Observatorium

Tot slot stelt men ongeacht het studieniveau vast dat de werkzaamheidsgraden van de vrouwen in de drie gewesten van het land stelselmatig lager zijn dan die van de mannen. Toch is de genderkloof groter in Brussel dan elders, terwijl ze enkele jaren geleden nog de kleinste van de drie gewesten was.

Sinds 2002 stelt men immers vast dat de mannelijke werkzaamheidsgraden in het Brussels Gewest relatief meer stegen dan in de twee andere gewesten van het land, terwijl de werkzaamheidsgraden van de gemiddeld en hooggeschoolde Brusselaars niet positief evolueerden. De tewerkstelling van de laaggeschoolde vrouwen van haar kant is er onafhankelijk van het gewest op vooruitgegaan, vooral dan sinds de invoering van het federale systeem van de dienstencheques in 2004.

• De aanwezigheid van kinderen vermindert voor vrouwen de waarschijnlijkheid een baan te hebben, maar verhoogt die bij de mannen

Het feit kinderen te hebben vormt in het Brussels Gewest een grotere rem op de deelname van de moeders aan de arbeidsmarkt dan in de twee andere gewesten. Men stelt immers vast dat de werkzaamheidsgraad van de vrouwen er vermindert na de komst van het eerst kind. In de twee andere gewesten doet deze daling van de werkzaamheidsgraad zich pas voor vanaf het derde kind.

Bovendien stelt men vast dat jonge vrouwen met een kind steeds vaker verstrikt raken in de werkloosheid. Dit obstakel geldt eveneens voor de hoger geschoolde vrouwen. Bijvoorbeeld een Brusselse vrouw met een diploma hoger onderwijs die een kind heeft, zal een duidelijk kleinere kans hebben om uit de werkloosheid te geraken dan een vrouw met hetzelfde kwalificatieniveau zonder kind.

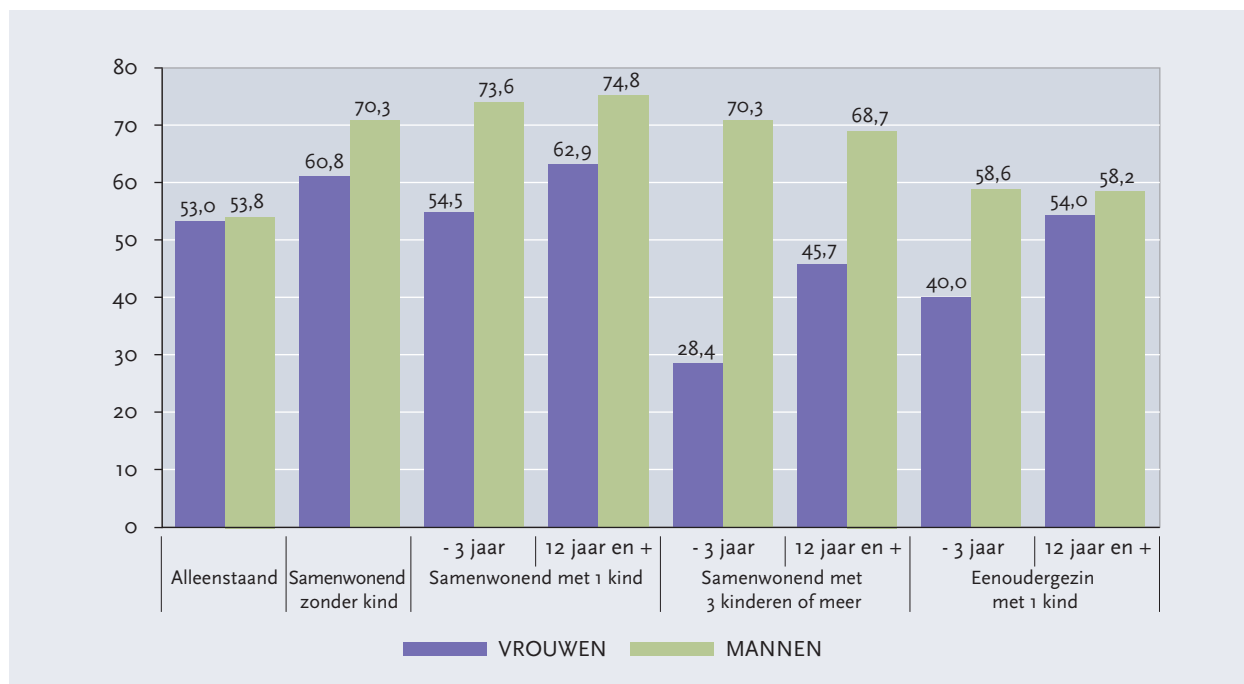
De ouders worden geconfronteerd met een schrijnend tekort aan opvangplaatsen voor kinderen van minder dan drie jaar, een gebrek aan buitenschoolse en tijdelijke

opvangstructuren, een selectieve toegang tot de formele opvangstructuren¹⁵ ... Het probleem stelt zich overigens nog scherper voor de vrouwelijke werkzoekenden: het feit geen passende opvangstructuur te vinden belet hen de nodige stappen te doen om werk te vinden. De voorwaarden die verbonden zijn aan het gebruik van de opvangstructuren (attest van de werkgever, kosten ...) houden maar zelden rekening met de specifieke situatie van de vrouwelijke werkzoekenden.

Het tekort aan opvangstructuren voor jonge kinderen enerzijds en de kosten die door de kinderopas worden veroorzaakt anderzijds vormen bijgevolg evenzeer remmen op de professionele integratie van de jonge vrouwen met kind(eren). De overheidsinvestering in de opvangstructuren is dus een noodzakelijke voorwaarde opdat vrouwen een toegang tot de arbeidsmarkt zouden krijgen die gelijk is aan die van de mannen, zelfs al is deze voorwaarde niet voldoende.

¹⁵ Zie hiervoor het dossier "Demografische ontwikkeling en opvangvoorzieningen voor de vroege kinderjaren: de inbreng van de Wijkmonitoring" in Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, nr. 15, januari 2010.

GRAFIEK 29 : Werkgelegenheidsgraad van de Brusselaars van 25-44 jaar volgens geslacht, samenstelling van het huishouden en leeftijd van het jongste kind op 31 december 2006

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid – Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming (toepassing 11), berekeningen Observatorium

• Vier eenoudergezinnen op vijf worden gedragen door vrouwen

De situatie van vrouwen met een gezinslast is nog moeilijker wanneer zij als enige de kinderlast moeten dragen.

De eenoudergezinnen kennen een grotere onzekerheid en een hogere werkloosheid¹⁶. Dit soort van gezin is in verhouding meer aanwezig in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten. In het Brussels Gewest zijn 44 % van de gezinnen met kinderen eenoudergezinnen. Dit gezinstype betreft in hoofdzaak de vrouwen: in Brussel staan vrouwen aan het hoofd van ongeveer vier op vijf eenoudergezinnen.

De organisatorische moeilijkheden worden vermenigvuldigd wanneer één enkele persoon het hoofd biedt aan de behoeften van een volledig gezin (reistijd, verplichte uur-

regeling in de oppasstructuren ...). De uitoefening van een job, of op zijn minst, het ontvangen van een vervangingsinkomen wordt bijgevolg een noodzaak om te voorzien in de behoeften van het gezin. Hoewel hun werkzaamheidsgraad lager is dan die van alleenstaande vrouwen zonder kind en van vrouwen met partner, willen toch velen van hen werk vinden.

In het Brussels Gewest hebben slechts 46 % van de alleenstaande moeders tussen 25 en 44 jaar werk, tegenover 58 % in België. Onderzocht vanuit het oogpunt van de gezinssamenstelling is de hoogste werkloosheidsgraad die van de alleenstaande Brusselse vrouwen met kind(eren), die 36 % bedraagt. Hij bedraagt daarentegen 13 % voor de Brusselse vrouwen met partner en een kind.

¹⁶ Voor een meer gedetailleerd overzicht van het probleem, zie de focus van het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Situatie van de eenoudergezinnen ten opzichte van de tewerkstelling en de werkloosheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, oktober 2009.

• De vrouwen van buitenlandse nationaliteit of herkomst worden dubbel gediscrimineerd

Het Brusselse Gewest wordt gekenmerkt door een aanzienlijk aandeel aan personen van buitenlandse nationaliteit of herkomst. In België woont ongeveer een derde (31 %) van de vrouwen van buitenlandse nationaliteit in het Brussels Gewest; dit percentage is nog hoger voor de bevolking van buiten de Europese Unie, dat 36 % bedraagt. Ter vergelijking, de Brusselse bevolking vertegenwoordigt minder dan 10 % van de totale bevolking van het land.

Dit blijft niet zonder gevolg voor het kwalificatieniveau van de arbeidskrachten of de werkzaamheidsgraad. De vrouwen van buitenlandse nationaliteit of herkomst heb-

ben een heel laag deelnamepercentage aan de arbeidsmarkt. Of het nu is wegens culturele gewoonten, om persoonlijke redenen, dan wel ten gevolge van discriminatie bij de aanwerving, de vrouwen van buitenlandse herkomst oefenen minder vaak een beroepsactiviteit uit dan Belgische vrouwen. In het Brussels Gewest had in 2008 nauwelijks één vrouw op vier van buiten de Europese Unie een baan.

Om hun deelname aan de arbeidsmarkt te verhogen, moet zowel rekening worden gehouden met hun herkomst als met het feit dat ze vrouw zijn, aangezien zij het voorwerp kunnen zijn van een dubbele discriminatie.

• De vrouwen uit de arme sikkkel¹⁷ cumuleren de moeilijkheden inzake toegang tot het arbeidsproces

De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt blijft in ruime mate geconditioneerd door de sociaal-economische dualiteit waardoor het Gewest wordt gekenmerkt en die vaste vorm krijgt door het sociaal-ruimtelijke onderscheid tussen de “arme sikkkel” en de andere wijken.

De analyse van de werkzaamheidsgraden van de vrouwen per statistische wijk geeft een sterk verschillende situatie aan in het noordwesten van het Brussels Gewest, dat wil zeggen in de arme sikkkel met heel geringe percentages, waar maar één vrouw op drie werk heeft, tegenover een tewerkstellingsniveau van meer dan 55 % in de westelijke, centrale en grensgebieden.

De moeilijkheid om toegang te krijgen tot een baan is veel groter voor de vrouwen van niet-Europese nationaliteit – of herkomst – die in de achtergestelde buurten sterk vertegenwoordigd zijn. Het opleidingsniveau van deze vrouwen verbetert de jongste jaren weliswaar, maar zij zijn nog altijd ondervertegenwoordigd in het hoger onderwijs.

Er dient te worden onderstreept dat bij een gelijk studieniveau de jongeren uit de achtergestelde buurten hogere werkloosheidsrisico's lopen¹⁸. Net zoals voor de ongelijkheid die doorgaans wordt vastgesteld tussen mannen en vrouwen is de genderkloof toch groter voor de laag- en gemiddeld geschoolden. Uit immigratie afkomstig zijn, blijkt hier dus nog nadeliger omdat de jongeren geen diploma hebben. Met de verhoging van het opleidingsniveau verminderen de ongelijkheden.

Een ander gegeven dat de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen verklaart, ligt in de combinatie van hogere geboortecijfers, vooral dan in de arme sikkkel, en een tekort aan opvangstructuren voor de jonge kinderjaren, dat zich er scherper laat voelen¹⁹. De aanwezigheid van kinderen heeft een duidelijke impact op de tewerkstelling van vrouwen.

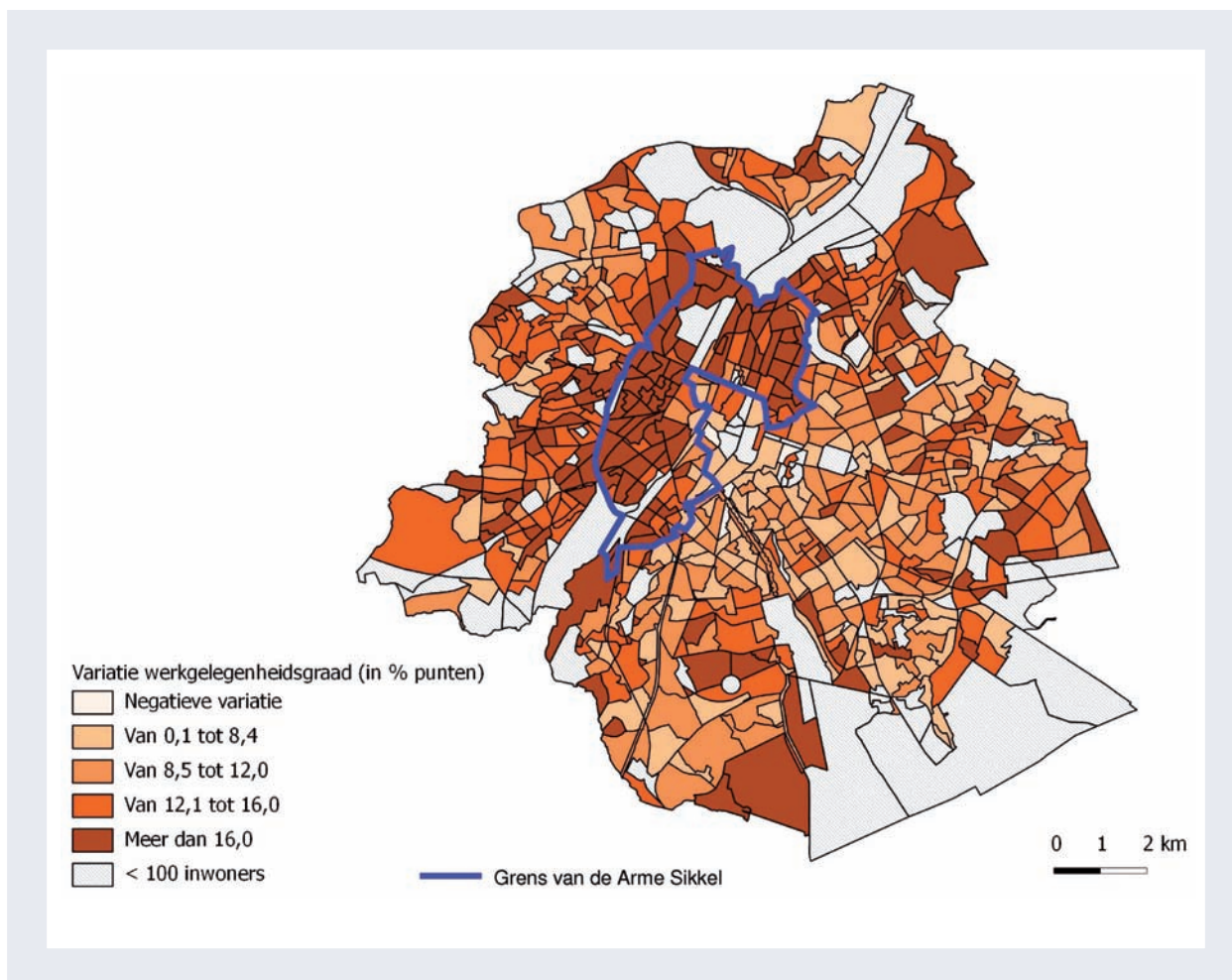
Bijgevolg zal het verschil inzake werkzaamheidsgraad tussen mannen en vrouwen meer uitgesproken zijn in de wijken van de arme sikkkel. Dit zal ook het geval zijn, maar dan wel in mindere mate, in de zuidoostelijke kwadrant van de tweede kroon, dit is in wijken waar het inkomen van één enkele van de echtgenoten volstaat om het financiële comfort van het gezin te verzekeren.

¹⁷ Zie glossarium.

¹⁸ Zie Vandermotten C., *Évolution socio-économique, reproduction sociale et formation à Bruxelles*, Brussel: IGEAT-CCFEE, februari 2008 (pp. 24-25). Zie ook de voorstelling van het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, *Insertion sur le marché de l'emploi des jeunes quittant le système éducatif en Région bruxelloise*, Seminarie CCFEE-IWEPS “État des lieux des statistiques Enseignement-Emploi-Formation”, december 2008 (slides 17-19). De eerste verwijzing stelt de werkloosheidsgraden voor naargelang het studieniveau volgens de statistische sector, op basis van gegevens van de volkstelling van 2001. De tweede is gebaseerd op een longitudinale studie (2007-2008) van de jongeren die zich na hun studie kwamen inschrijven bij ACTIRIS, eveneens volgens hun studieniveau en de statistische sector.

¹⁹ Cf. MBHG-BISA, “Demografische ontwikkeling en opvangvoorzieningen voor de jonge kinderjaren ...”, op. cit.

KAART 1 : Verschil in tewerkstellingsgraad tussen mannen en vrouwen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 31 december 2006

Bron: Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid – Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming (toepassing 1), berekeningen en cartografie Observatorium

3.2. De verschillen tussen mannen en vrouwen beperken zich niet tot de toegang tot het arbeidsproces

Wat de Brusselse tewerkstelling betreft, stelt men nog altijd een toename vast van de deelname van de vrouwen. Tussen 1996 en 2007 steeg de bezoldigde vrouwelijke tewerkstelling met 19 %, terwijl de bezoldigde mannelijke tewerkstelling slechts met 5 % toenam²⁰. Ondanks de toename van de aanwezigheid van vrouwen op de arbeidsmarkt blijven de genderongelijkheden bestaan.

De twee soorten van segregatie²¹, zowel horizontaal als verticaal, tussen mannen en vrouwen treft men bijgevolg

ook aan op de Brusselse arbeidsmarkt. Deze over- of ondervertegenwoordiging van vrouwen in bepaalde sectoren of beroepen vloeit niet alleen voort uit de segregatie die al aanwezig is in het onderwijs, dus vóór de toegang tot de arbeidsmarkt, maar resulteert ook uit de segregatieverschijnselen na het onderwijs, die zich zowel voordoen op het ogenblik van de instap in het beroepsleven als tijdens de loopbaan.

Ondanks de toename van de scholing bij meisjes stelt men het behoud vast van een sterke segregatie in de

²⁰ Deze evolutie betreft de bezoldigde tewerkstelling op basis van de arbeidsplaats, niet van de woonplaats van de werknemers.

²¹ Zie glossarium.

onderwijsrichtingen: de meisjes zijn talrijker in de menswetenschappen en de gezondheidszorg, terwijl de jongens de meerderheid blijven vormen in de wetenschappelijke en technische richtingen.

De analyse van de spreiding van de Brusselse beroepsbevolking volgens de activiteitssectoren en de beroepen toont het voortbestaan aan van de horizontale en verticale segregatie in de Brusselse economie.

Wat meer bepaald de horizontale segregatie betreft, stelt men vast dat de Brusselse vrouwen de meerderheid vormen in bepaalde sectoren zoals de non-profit sector (gezondheidszorg, sociale actie en onderwijs) en in de kleinhandel. Terwijl meer dan één vrouw op drie in Brussel in de non-profit sector werkt, bedraagt het aandeel van de mannen dat daar is tewerkgesteld nog maar één werknemer op vijf.

• In het lager onderwijs bestaat 85 % van het onderwijzend korps uit vrouwen, maar in het hoger onderwijs is dat slechts 44 %

Het aandeel van vrouwen varieert eveneens binnen de sectoren die een groot aantal vrouwen tewerkstellen.

In de onderwijssector bijvoorbeeld komt men hoe hoger het onderwijsniveau hoe minder onderwijzend personeel van het vrouwelijk geslacht tegen. Hoewel in het lager onderwijs 85 % van het onderwijzend korps uit vrouwen bestaat, bedraagt hun vertegenwoordiging in het secundair onderwijs 66 % en maar 44 % in het hoger onderwijs.

Men stelt eveneens een ongelijke spreiding tussen mannen en vrouwen vast in de gezondheidssector. Hoewel men onder het verplegend personeel 89 % vrouwen aantreft, 91 % bij de groep van gediplomeerd verplegend personeel en vroedvrouwen, 63 % bij intermediair personeel, treft men er bij de artsen nog maar 50 % aan.

• De vrouwen zijn minder aanwezig in kaderfuncties

Bij het probleem van de horizontale segregatie komt dan nog eens dat van de verticale segregatie. Hoe hoger het functieniveau, hoe kleiner het aandeel van de vrouwen wordt. Het aandeel van vrouwen in kaderfuncties, bij zelfstandigen, werkgevers of statutair personeel van de overheidsdiensten ... zijn stuk voor stuk voorbeelden van de ondervertegenwoordiging van vrouwen in die functies of in die statuten.

In Brussel zijn bij de beroepen van directeurs en zaakvoerders minder dan een vierde vrouwen. De onderver-

tegenwoordiging van vrouwen is nog sterker voor de functies aan de top van de hiërarchie, zowel in de bedrijfswereeld, in het openbaar ambt als in de politieke sfeer. Bij wijze van voorbeeld, minder dan 10 % van de leden van de raden van bestuur van de Belgische grote ondernemingen zijn vrouwen.

Hoewel met betrekking tot de verticale segregatie bepaalde verbeteringen waarneembaar zijn, blijven zij beperkt tot het lagere en het gemiddelde niveau van het management. Het glazen plafond blijft in België een realiteit.

• Uitgesproken ondervertegenwoordiging in de zelfstandige tewerkstelling

Hoewel ongeveer 48 % van de Brusselse werknemers vrouwen zijn, vertegenwoordigen die in het Brussels Gewest niet meer dan 28 % van de zelfstandigen in hoofdberoep. Onder de zelfstandigen in bijberoep is hun relatieve aandeel ietwat hoger (36 %). 46 % van de vrouwelijke zelfstandigen oefenen een vrij beroep uit, terwijl bij de

mannelijke zelfstandigen dat percentage 25 % bedraagt. Men vindt trouwens veranderlijke aandelen van vrouwen volgens de vrije beroepen: 64 % van de paramedici, 63 % van de apothekers, 51 % van de tandartsen, 46 % van de advocaten, 47 % van de artsen, 41 % van de veerartsen, 33 % van de architecten, 18 % van de notarissen ...

• Impact van de ontwikkeling van de dienstencheques

Het federale systeem van de dienstencheques dat sinds 1 januari 2004 van kracht is, maakte het in ruime mate mogelijk tewerkstellingskansen te bieden aan de vrouwen die op de Brusselse arbeidsmarkt benadeeld zijn.

In 2008 telt men in het Brussels Gewest 10 284 dienstenchequebanen. Deze lokaal verankerde tewerkstelling stelt bijna uitsluitend vrouwen tewerk. Bijna twee Brusselse werknemers op drie die tewerkgesteld zijn in het kader van de dienstencheques waren voor hun tewerkstelling ofwel inactief, ofwel werkzoekend, waarvan meer dan de helft van lange of heel lange duur. Men weet trouwens dat in Brussel het merendeel van de dienstenchequebanen wordt ingenomen door personen van buitenlandse nationaliteit. Meer dan 60 % van de

Brusselse dienstenchequewerknemers zijn laaggeschoold.

Hoewel het systeem van de dienstencheques tal van laaggeschoolde personen toestond een baan te vinden, doet het toch de vraag rijzen van de kwaliteit van deze banen. De arbeidsvoorwaarden zijn er immers weinig gunstig, zowel op het vlak van de bezoldiging als inzake de flexibiliteit van het werkrooster, de onzekerheid van betrekking (openvolging van arbeidsovereenkomsten van korte duur, toevlucht tot de tijdelijke werkloosheid), de opleiding of de loopbaanmogelijkheden. De ontwikkeling van de dienstencheques dreigt op een of andere manier de ongelijkheden tussen tewerkgestelde mannen en vrouwen te intensiveren.

3.3. Ongelijkheden qua tewerkstelling die nog altijd actueel zijn

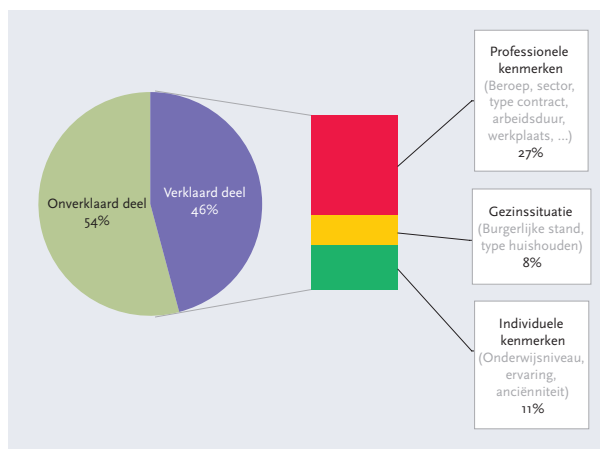
De kenmerken van de betrekkingen die de Brusselse vrouwen bekleden, vertonen eveneens opvallende ongelijkheden.

• Onverklaarde loonkloven

In 2006 bedraagt de loonkloof tussen mannen en vrouwen, berekend op basis van de bruto-uurlonen van de voltijdse werknemers, voor alle sectoren samen, in België 11 %. In het Brussels Gewest is de kloof enigszins kleiner. Toch stelt men globaal genomen aanzienlijke kloven vast naargelang men de overheidssector of de privésector onderzoekt. De kloof is duidelijk groter in de privésector. Voor de werknemers uit de privésector bedraagt hij tot 27 %. De loonkloof neemt ook toe indien men rekening houdt met het effect van de deeltijdse arbeid, aangezien die in hoofdzaak de vrouwen betreft. Zoals men verder zal zien, is een gedeelte van de deeltijdse arbeid onvrijwillig.

Meerdere studies²² hebben al aangetoond dat er wel degelijk sprake is van discriminatie, aangezien men niet alle loonkloven kan verklaren door objectieve variabelen zoals de sector, het behaalde diploma, de leeftijd ... Zo bleef in 2006 54 % van de loonkloof onverklaard door de professionele kenmerken, individuele kenmerken of de gezinstoestand van de personen.

GRAFIEK 30 : Ontleding van de loonkloof in België in 2006

Bron: FOD Economie – ADSEI (Enquête naar de structuur van de lonen)

De loonongelijkheden nemen bovendien toe naarmate men opklimt in de hiërarchie of wanneer de werknemer meer vrijheid geniet om over zijn loon te onderhandelen.

²² Zoals de jaarverslagen van het Instituut voor de gelijkheid van mannen en vrouwen met als titel De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België, toegankelijk vanaf de internetsite <http://igvm-iefh.belgium.be/>.

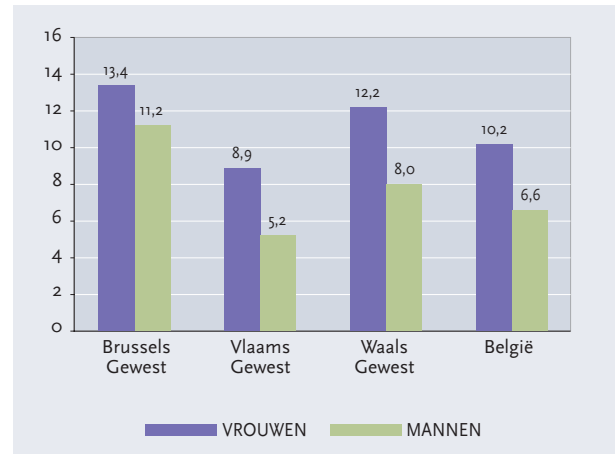
• Een frequentere werkonzekerheid

Globaal genomen zijn de vrouwen vaker tewerkgesteld in het kader van een tijdelijke arbeidsovereenkomst dan de mannen. Men stelt trouwens vast dat zowel voor de mannen als voor de vrouwen de niveaus van tijdelijke tewerkstelling hoger zijn in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten, terwijl de genderkloof er kleiner is. 13 % van de Brusselse vrouwen hebben een tijdelijke arbeidsovereenkomst tegenover 11 % van de mannen.

In tegenstelling tot Vlaanderen en Wallonië steeg de tijdelijke tewerkstelling in het Brussels Gewest aanzienlijk tijdens dit laatste decennium. De toename was er echter meer uitgesproken voor de mannen dan voor de vrouwen, wat tot gevolg had dat de genderkloof in Brussel verkleinde.

Wat de jonge Brusselse werknemers betreft, is de genderkloof die men tot voor enkele jaren nog waarnam, vervaagd. Ongeacht of ze man of vrouw zijn, ongeveer een derde van hen betreedt de arbeidsmarkt met tijdelijke arbeidsovereenkomsten.

GRAFIEK 31 : Percentage werknemers met een tijdelijk contract (bepaalde duur, interim) volgens geslacht en woonplaats in 2008

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK)

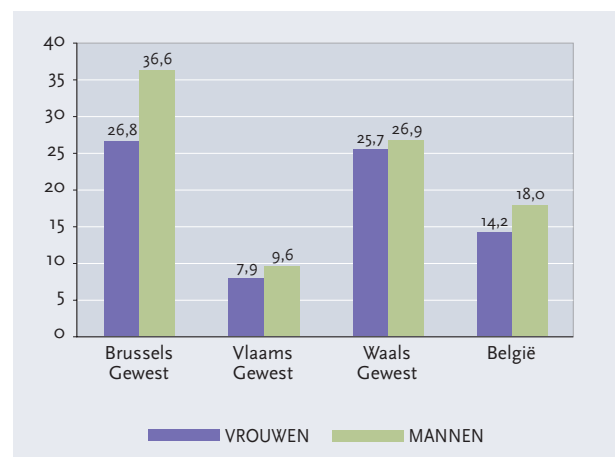
• Het deeltijds werk is in Brussel en in Wallonië vaker verbonden aan arbeidstekorten

Wat de deeltijdse arbeid betreft, wordt de aandacht gevestigd op de oververtegenwoordiging van de vrouwen, maar ook op de specifieke situatie van het Brussels Gewest. 31 % van de tewerkgestelde Brusselse vrouwen werkt deeltijds tegenover 11 % van de tewerkgestelde Brusselse mannen. In het Waalse Gewest en in het Vlaamse Gewest werken respectievelijk 43 % en 46 % van de vrouwen deeltijds.

Bovendien geeft de analyse van de redenen om deeltijds te werken een duidelijk verschil aan tussen enerzijds de Vlaamse arbeidsmarkt en anderzijds de Brusselse en Waalse arbeidsmarkten. Het feit geen voltijdse betrekking te vinden vormt voor de Brusselse vrouwen en – echter in mindere mate – voor de Waalse vrouwen een belangrijkere reden om deeltijds te werken dan voor hun Vlaamse tegenhangers. Bijgevolg wordt deeltijds werken om op de kinderen te passen of om familiale redenen in het Brussels Gewest minder aangehaald.

Bovendien blijkt dat in België de proportie van de deeltijdse arbeid voor vrouwen aanzienlijk toeneemt met het aantal kinderen, terwijl het bij vaders stabiel blijft op een vrij laag niveau.

GRAFIEK 32 : Onvrijwillige deeltijdarbeid als percentage van deeltijdarbeid volgens geslacht en woonplaats in 2008

Bron: FOD Economie – ADSEI (EAK)

• De vrouwen combineren werk en gezinsleven

De analyse van de wekelijkse duur van de arbeidstijd geeft aan dat de proportie van de vrouwen vermindert met de toename van de arbeidsduur. Toch presteren de Brusselse vrouwen gemiddeld langere arbeidstijden dan de vrouwen van de twee andere gewesten. Wanneer men rekening houdt met de huishoudelijke taken van de vrouwen komt de dubbele werkdag van de vrouwen duidelijk tot uiting. De vrouwen die voltijds werken beste-

den gemiddeld 7 uur per week meer aan de huishoudelijke taken dan de mannen. Dit verschil bereikt zelfs 18 uur voor de deeltijdse werknemers. Los van de werkgeregeling is de bijdrage van de mannen constant en het feit kinderen te hebben vermindert zelfs hun bijdrage tot de huishoudelijke taken, terwijl de aanwezigheid van kinderen een toename vertegenwoordigt van de tijd die de vrouwen aan deze taken wijden.

• De vrouwen zijn op de arbeidsmarkt blootgesteld aan diverse risico's

De analyse van de arbeidsongevallen en van de gezondheidsproblemen die verbonden zijn aan het werk toont aan dat vrouwen en mannen aan verschillende risico's zijn blootgesteld. Deze verschillen worden gedeeltelijk verklaard door de verschillende werkomgevingen die verbonden zijn aan de segregaties op de arbeidsmarkt.

Wat het geweld op het werk betreft, stelt men trouwens vast dat de slachtoffers van ongewenst seksueel gedrag bijna uitsluitend vrouwen zijn, terwijl voor pesterijen de onderzoeken het niet eens zijn over het al dan niet bestaan van opmerkelijke verschillen volgens het geslacht.

3.4. Conclusie

Inzake de toegang tot de arbeidsmarkt en de arbeidsvoorwaarden (loon, statuut, functieniveau, verplichte deeltijdse arbeid ...) blijven de vrouwen in het Brussels Gewest nog altijd benadeeld op de arbeidsmarkt. Hoewel men globaal genomen nog altijd genderongelijkheden vaststelt, verdienen drie categorieën van vrouwen bijzondere aandacht voor zover zij worden geconfronteerd met een minder gemakkelijke professionele integratie, namelijk de laaggeschoolde vrouwen, de vrouwen met kind(eren) en de vrouwen van buitenlandse nationaliteit of herkomst.

De laaggeschoolde vrouwen hebben een heel beperkte toegang tot het arbeidsproces, wat leidt tot heel lage werkzaamheidsgraden. De Brusselse economie biedt weinig banen voor laaggeschoolden. Het systeem van de dienstencheques kon er weliswaar toe bijdragen de toegang tot het arbeidsproces te vergemakkelijken, meer bepaald voor de laaggeschoolde vrouwen, maar zonder ze echter in staat te stellen wegen te bouwen naar stabiele en kwaliteitsvolle betrekkingen.

Het feit kinderen te hebben, meer bepaald voor de vrouwelijke werkzoekenden, vormt in het Brussels Gewest nog een belangrijke rem op hun deelname aan de arbeidsmarkt. Het tekort aan aangepaste opvang-

structuren voor jonge kinderen verhindert de vrouwen met een kind immers op een optimale manier een baan te zoeken of in hun loopbaan te evolueren. De financiële valstrik van de tewerkstelling, namelijk een situatie waarin de aanvaarding van een betrekking maar een beperkte winst meebrengt, heeft eveneens een invloed op de professionele integratie van deze vrouwen. Bijgevolg weegt de aanwezigheid van kinderen vaak op hun beroepsloopbaan en meer bepaald op de laaggeschoolden onder hen. Bovendien zullen de moeders meer deeltijds werken naarmate zij kinderen hebben en hun toestand zal nog moeilijker zijn wanneer zij alleen zijn om de zorg voor hun kinderen te dragen.

De vrouwen van buitenlandse nationaliteit of herkomst oefenen minder vaak een beroepsactiviteit uit dan de Belgische vrouwen. Deze situatie, ongeacht of zij wordt verklaard door culturele gewoonten, door de overname van de sociale rolpatronen of door de discriminatie bij de aanwerving, zorgt ervoor dat deze vrouwen worden geconfronteerd met een dubbele discriminatie: enerzijds als vrouwen, anderzijds wegens hun herkomst. Bovendien worden zij geconfronteerd met het verschijnsel van de etnostratificatie van de arbeidsmarkt²³.

²³ Zie glossarium.

De integratie zal des te complexer te zijn wanneer een vrouw meerdere kenmerken cumuleert die hier onder de loep werden genomen. Er wordt bevestigd dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen, hoewel zij in bepaalde opzichten afnemen, in de arbeidswereld

blijven bestaan en dat zij vandaag eveneens nieuwe vormen aannemen. De analyse van de ongelijkheden tussen vrouwen en mannen kan dus niet worden beperkt tot één enkel aspect; zij moet multidimensionaal zijn.

Statistische bronnen

- Varia: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, Enquêtes naar de arbeidskrachten 2002-2008.
- Loonkloven: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, Enquête naar de loonstructuur.
- Werkloosheidsgraden: Nationale Bank van België, FOD Economie – ADSEI (EAK), ACTIRIS, VDAB, FOREM.
- Werkzaamheidsgraad: FOD Economie – ADSEI (EAK) en Kruispuntbank van de Sociale zekerheid – Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale bescherming (toepassingen I en II), 2009.
- Bezoldigde arbeid: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (gedecentraliseerde statistieken).
- Zelfstandige arbeid: Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen.
- Tijdsgebruik: Glorieux I. en Minnen J., internetsite “*Belgische enquête naar het tijdsgebruik*” (www.time-use.be), 2008.